

Globalisering - et historisk perspektiv

Globalisering er et stikkord i tiden. Det brukes ofte som en samlebetegnelse på de krefter som på ulike måter knytter verden stadig tettere sammen. Stadig økende handel, sterk kulturell påvirkning, raske kapitalbevegelser, og ikke minst den overveldende utvikling i informasjons- og kommunikasjonsteknologi, preger vårt samfunn mer og mer. I denne verden av raske endringer kan det likevel være verdt å huske på at internasjonal påvirkning ikke er et nytt fenomen. Hvis man vil gå virkelig langt tilbake, vet vi jo at uten innvandring ville det ikke vært mennesker i Norge. Eller vi kan reflektere over den enorme kulturelle påvirkning som lå i utbredelsen av de store verdensreligionene. Her skal jeg imidlertid bare gå hundre år tilbake, til perioden fra siste del av 1800-tallet frem til første verdenskrig. I denne perioden var kapitalmobiliteten langs enkelte dimensjoner mer mobil enn i dag, og arbeidskraften var langt mer mobil over landegrensene.

La oss først se på kapitalmobiliteten i denne perioden. Mange av de ledende økonomiene i verden var knyttet til gullstandarden, noe som innebar faste valutakurser. Det var praktisk talt ikke restriksjoner på internasjonale kapitalstrømmer. Informasjonskanalene ble dramatisk forbedret; f.eks. førte den transatlantiske kabelen som ble lagt i 1866 til at oppgjørstiden for interkontinentale kapitaltransaksjoner ble redusert fra omtrent ti dager (dampbåt mellom Liverpool og New York) til bare timer. Resultatet var betydelige netto kapitalstrømmer mellom ulike land, i første rekke fra Vest-Europa til land i den nye verden, dvs. Nord-Amerika, Argentina og Australia, der den bl.a. bidro til å finansiere viktig infrastruktur som bygging av jernbaner. Storbritannia hadde i perioden 1880-1913 et gjennomsnittlig overskudd på driftsbalansen (dvs. en tilsvarende eksport av kapital) overfor utlandet på om lag 5 pst. av BNP. På sitt høyeste var Storbritannias overskudd i underkant av 10 pst av BNP, og overskuddet til Frankrike, Tyskland og Nederland var nesten på samme nivå som Storbritannias. Til sammenligning var Japans og Vest-Tysklands overskudd på driftsbalansen på sitt høyeste på siste del av 1980-tallet bare 4-5 pst av BNP. Den høye kapitalmobiliteten medførte også små renteforskjeller. I perioden 1870-1914 var forskjellen i realrenter mellom utvalgte, store økonomier ikke større enn den tilsvarende forskjellen etter 1970.

Det globale kapitalmarkedet fikk en brå stopp ved den 1. verdenskrigen. Siste del av 1920-tallet kom de internasjonale kapitalstrømmene til en viss grad tilbake, for så igjen å bli bremsert i tilknytning til den økonomiske krisen på begynnelsen av 1930-tallet. Proteksjonismen var på fremmarsj, og land etter land innførte reguleringer på internasjonale kapitalstrømmer i et forsøk på å beskytte seg mot den internasjonale krisen. Gjennom 1960- og 1970-tallet økte de internasjonale kapitalstrømmene, til tross for reguleringene. USA og Tyskland opphevet kapitalreguleringene i 1974-75, og ved utgangen av 1980-tallet hadde de fleste vest-europeiske land avviklet kapitalreguleringene.

Hva så med arbeidsmarkedet? På midten på 1800-tallet var de ledende økonomier preget av store forskjeller i reallønninger. Enkelte studier tyder på at i 1870 var reallønnen i Australia og USA omtrent dobbelt så høy som i de store nord-europeiske land, og 3-4 ganger så høy som i de nordiske land. Den omfattende migrasjonen i tiårene etterpå var en viktig faktor bak den markerte endringen i dette bildet. Arbeidskraft strømmet fra europeiske land med overskudd av arbeidskraft og lave lønninger til den nye verden, der mer arbeidskraft var tiltrengt og reallønningene høye. Resultatet var en kraftig økning i reallønningene i de europeiske landene. I den nye verden kunne arbeidskraften absorberes uten at reallønningene falt. Men forskjellen på den gamle og den nye verden kommer klart frem av endringene i

relative faktorpriser: i de europeiske land, og særlig i utvandringslandene, steg reallønningene kraftig i forhold til prisen på jordbruksland. I den nye verden gikk endringen motsatt vei, prisen på jordbruksland steg kraftig i forhold til reallønningene.

Sammenligningen mellom dagens globalisering og den som foregikk hundre år tilbake viser store likheter og store forskjeller. Kapitalmobiliteten var høy, da som nå. Dette førte til en utjevning av avkastningskravene på kapital fordi investorer ikke vil plassere sin kapital i land der avkastningen er dårlig, når de kan velge andre land med bedre avkastningsmuligheter. For arbeidskraft er situasjonen en annen. Rike land har nå gjennomgående sterke restriksjoner på innvandringen fra fattigere land, der den økonomisk motivasjonen for migrasjon er stor. Uten slike restriksjoner er det all grunn til å tro at omfattende migrasjon ville medført et kraftig press nedover på lønningene i deler av arbeidsmarkedet.

Migrasjon er imidlertid ikke den eneste måten som globalisering kan påvirke lønningene. En stor debatt, særlig i USA, er om internasjonal handel med land utenom OECD har ført til økte lønnsforskjeller i USA. Tanken her er at rike land, som USA, i stor grad vil importere produkter der produksjonen i hovedsak er basert på ufaglært arbeidskraft. Dette vil føre til reduksjon av denne type produksjon i rike land, og dermed til mindre etterspørsel etter ufaglært arbeidskraft, noe som igjen presser lønningene nedover. Hovedsynet i debatten er at selv om denne effekten åpenbart er tilstede, er handelen ikke omfattende nok til å forklare den sterke økning i lønnsforskjellene som har funnet sted i USA. Enkelte forskere argumenterer likevel for at dette er i ferd med å endres, fordi mange bedrifter i økende grad flytter deler av produksjonskjeden til lavkost-land. Dermed kan en i mye større grad utnytte forskjellene i kostnadsnivå mellom ulike land, noe som kan legge større press på de store kostnadsforskjeller som eksisterer. (Artikkelen her er i stor grad basert på en rekke artikler om globalisering i *Journal of Economic Perspectives* Fall 1998, og min rapport "Frie kapitalkrefter - noen konsekvenser for nasjonal økonomisk-politisk styring", Fafo rapport 273, 1999).